

Кошева О.В., аспірант кафедри філософії
права та юридичної логіки Національної
академії внутрішніх справ

ТРАНЗИТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І СУДОВА ВЛАДА

Україна сьогодні є транзитивним суспільством тому відношення до судової влади значною мірою детермінується українською правовою реальністю. Заслужують на увагу такі особливості транзитивного суспільства. Кінець ХХ ст. започаткував формування в Україні судової влади нового взірця: руйнування соціальних цінностей, ідеалів та суспільних орієнтирів спричинили нову форму судової влади (взірця 1900-х), яка відрізнялася проголошенням і реалізацією інституту розподілу влади, як в ідейно-теоретичному, так і нормативному аспектах. В українському суспільстві з'явилася влада, невідома раніше соціальна практика. Новими також були матеріально-духовні явища цієї влади. Правові можливості судової влади на цьому етапі мали ідеологічну привабливість, оскільки вони були ситуативними і відповідали новому типу праворозуміння. Але надалі духовно-моральні уявлення суспільства про правосуддя в судово-владних відносинах зіткнулися з жорстким ідеологічним протистоянням, що призвело до розчарування у можливостях судової влади і навіть до суттєвої втрати довіри до неї. При цьому з однієї сторони існувала недовіра до судової влади, а з іншої — життєва необхідність мати судовий захист, в тому числі і від держави. Сьогодні в Україні ми маємо різке

протиставлення європейсько-нормативного і національного життя, правових цінностей судової влади, що не сприяє процесам стабілізації у суспільстві та формуванню її авторитету. У цьому аспекті показовими є висновки моніторингу стану незалежності суддів в Україні (2012 р.), які стали предметом обговорення на засіданні Ради суддів України. Зокрема, у сьомому розділі цих висновків зазначено, що підвищити довіру громадян до суду можливо за рахунок, як мінімум, припинення приниження авторитету судової влади чиновниками різних рівнів та політиками у ЗМІ, які навмисно нав'язують асоціювання штучних помилок у відправленні правосуддя певними суддями з діяльністю всієї судової влади, а також негідних моральних якостей випадкових для судової влади осіб з моральними якостями більшості суддів.

Таким чином, довіра до судової влади в Україні є однією із умов ефективного функціонування цієї влади. На нашу думку, питання довіри до судової влади тісно пов'язане із її якістю. Йдеться про засадничі моменти її буттєвості: судова влада повинна бути незалежною, мати авторитет в суспільстві, бути пов'язаною соціальною відповідальністю перед суспільством.

Щодо незалежності судової влади, то у вітчизняному правознавстві опрацьованими є дві умови цієї незалежності: незалежність як самостійність судової влади, відсутність легальних повноважень, що дозволяють втручатися в її компетенцію органам законодавчої та виконавчої влади та незалежність як самостійність і незаангажованість судді при прийнятті рішення у справі. В Основних принципах незалежності судових органів наявна норма, яка зобов'язує усі без винятку державні органи та інші установи поважати і дотримуватися принципу незалежності судових органів.

На наше переконання, існує ще третя умова: судова влада (в ідеалі) має прагнути бути максимально ідеологічно нейтральною. На практиці це реалізувати неможливо. У судах розглядаються справи людей з різними інтересами. Окрім того, зміна політичного курсу держави тягне за собою зміну ідеологічних настанов та орієнтацій, які пронизують усі сфери її життєдіяльності. І саме в такі переломні моменти найбільш яскраво проявляється часткова або повна ідеологічна заангажованість судової влади. Для більшості європейських

країн характерним є обмеження права участі юристів (зокрема суддів) у політичній діяльності: юристу забороняється обіймати посади в політичних організаціях; відкрито підтримувати політичні організації або їх кандидатів; брати участь у збиранні коштів на користь політичної сили; відвідувати політичні збори.

Для України, в результаті набуття нею державної незалежності, доцільність створеної справедливої судової влади орієнтувалася на класичну формулу європейської демократії: правова держава і громадянське суспільство повинні мати самостійну і незалежну судову владу, яка б захищала права і свободи людини. Але ця формула в умовах європеїзації держави стала швидше своєрідним революційним ритуалом, аніж виявом якісного покращення правосуддя. Натомість нездатність держави вибудувати авторитетну і сильну судову владу викликала розчарування у судовій владі в цілому. Українські реалії судової влади 2000-х років свідчать про те, що першопочаткове позитивне реформування національної судової системи, розпочате в кінці ХХ ст., що характеризувалося впровадженням в українське законодавство міжнародних стандартів незалежності цієї гілки влади, змінилося періодом ігнорування політиками та керівниками держави ідеї розбудови судової влади як рівноправної із законодавчою та виконавчою.